

Yeni Tarihselcilik Kavramı erevesinde Tarih ve Edebiyat Araştırmaları

Tülin Arseven*

Yeni Tarihselcilik 20. yüzyılın son çeyreğinde, 1980’lerde “Yeni Eleştiri” ve “Yapısalcılık” gibi biçim odaklı eleştiri yöntemlerine tepki olarak doğar. Yeni Tarihselciliğin temelinde bir edebî metnin incelenmesinde eserin, tarihsel bağlamından koparılarak zamandan ve mekândan soyutlanmış bir biçimde incelenmesine karşı çıkış vardır. Eserin içinde doğduğu toplumun tarih ve kültürü de dikkate alınarak incelenmesi gerektiğini savunur. Böylece bu akım, tarih ve kültür kavramlarının yeniden yorumlanarak edebî metnin incelenmesine yeni bir bakış açısı getirir. Yeni Tarihselciliğin bakış açısı tarihselcilerden farklıdır. Yeni Tarihselcilik, nesnel bir biçimde yansıtıldığından kuşku duymak gerektiği düşüncesiyle, geçmişte yaşanmış olay ve gerçeklerle daha az ilgilenmeyi önerir. Burada Post-modern Tarih Kuramından yola çıkarak, tarihçinin olayları bir seçme süreci sonucu belirli bir düzen içinde anlatıya çevirmesiyle tarihin bilimsellik iddiasının çürüdüğü görüşü yatmaktadır. Yeni Tarihselcilere göre, tarih ile edebiyat arasında bir fark bulunmamaktadır. Yeni Tarihselci akım bir bilim dalı olarak tarihin, edebî metni içinde yer aldığı kültürün sadece bir yansıması olarak ele alması durumuna karşı çıkmaktadır. Yeni Tarihselcilerin itiraz ettikleri bir başka konu ise edebiyatın sadece estetik ve güzellik yönünden incelenmeye tabi tutulmasıdır.

Çünkü onlara göre edebî eser politik, dinî, toplumsal ve kültürel ilişkiler sonucu ortaya çıkmaktadır ve incelemede bu yönler de dikkate alınmalıdır. Onlara göre bir edebî metnin doğru anlaşılabilmesi için yazıldığı döneme ait her alandan metin ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Benzer biçimde tarih de sadece nesnel olaylardan oluşmadığından, tarihsel

*Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Antalya/TÜRKİYE, tarseven@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2410-5662
DOI: 10.37879/9789751749987.2022.23

metinler de edebî metinler gibi okunmalıdır. Bu araştırmada edebiyat ile tarihin alışlagelmiş ilişkisine yeni bir bakış açısı getiren Yeni Tarihselci akım, her iki bilim dalı üzerindeki etkileri ve uygulamaları açısından inceleme konusu olmakla birlikte çalışmaya birtakım sınırlılıklar getirilme zorunluluğu doğmuştur. Bu çalışmada Yeni Tarihselci bakış açısıyla edebî bir metnin incelenmesi yoluna gidilmemiştir. Dört alt başlıktan oluşan bu çalışmada ilk olarak tarih ve tarih yazımına ilişkin değerlendirmeler, tartışmalar kısaca ele alınmıştır. İkinci alt başlıkta Postmodernizmin tarih bilimine olan etkilerine değinilmiştir. Yeni Tarihselciliğin ne olduğu konusu üçüncü alt başlıkta ele alınırken, son olarak tarih, edebiyat ve dil ilişkisi birkaç örnek ile değerlendirilmiştir.

Tarih ve Tarih Yazımı

Tarih yazımının öncülerinden kabul edilen Herodotos, bugün *Herodot Tarihi* olarak literatürde yerini alan eserinin başında ilk olarak şöyle demektedir: "Bu, Halikarnassos'lu Herodotos'un kamuya sunduğu bir araştırmadır. İnsanoğlunun yaptıkları zamanla unutulmasın ve gerek Yunanlıların gerekse Barbarların meydana getirdikleri harikalar bir gün adsız kalmasın, tek amacı budur; bir de bunlar birbirleriyle neden dövüşürlerdi diye merakta kalınmasın."¹ Tarihe kayıt düşme amacıyla kaleme alınan bu metin, merakı giderme gibi insana özgü çok doğal bir özelliğe de vurgu yapar. Herodotos, kültürün içinde parçalar halinde anlatılan çok sayıda anlatıyı toplayıp bütün bir metin haline getirerek tarih yazmıştır. Herodotos'tan sonra tarih yazımı değişmiş ve gelişmiştir. Geleneksel ve modern tarih yazımı 1980'lerden sonra Postmodernist düşüncelerin etkisiyle yeni ve farklı bir bakış açısı kazanmıştır. Kimi tarihçiler tarafından bu durum, toplumların hem kendi içlerinde hem de diğer toplumlarla olan ilişkileri ve etkileşimleri açısından birbirinden yalıtık küreler halinde parçalanmışlıklarının bir sonucudur. Bu nedenle de farklı açılardan ve kendi yorumlarını nesneleştiren farklı güçlerle hareket ettiklerinden, farklı sonuçlara ve düşünce birliğine ulaşırlar. Her kültürel düzen kendi tarihsel bilincini oluşturur. 'Tarih' ve 'Doğru' değil, toplumsal ve simgesel öğelerin bir arada eklemleme pratiklerinin inşa ettiği tarihler ve doğrular vardır.² Tarih yazmanın amacı hakkında çok çeşitli yorumlar bulunduğunu belirttiikten sonra Ernest Breisach konuyla ilgili olarak ilginç bir saptamada bulunur. Ona göre tarih yazmak insanlığın ortak malı olan anılara beççilik etmek, ciddi veya hafif eğlence sağlamak, ders vermek ve bilimsel araştırma yapmaktır. Farklı tarih yazımı yorumlarının

1 Herodotos, *Herodot Tarihi*, çev. Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, İstanbul 1991, s. 17.

2 Müslüm Turan, *Postmodern Teori*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 119.

ve niyetlerinin altında ortak bir kaygının yattığını öne süren Breisach, her devirde –amansız değişimle karşı karşıya kalındığı zaman- geçmiş, gelecek ve içinde yaşanan zaman arasında bağ kurmaları için tarihçilere müracaat edildiğini söyler. Ona göre,

“Bu görev, özellikle de Batı kültürüne özgü, o ezeli mücadelede tarihçilere kilit bir rol yüklemiştir: insan yaşamının iki temel boyutu arasında, yani değişim ve devamlılık arasında doğru dengeyi kurmak. Bu nedenle, tarihyazımının tarihî ister kronolojik ister tipolojik olsun, tarihsel yorumların basit bir sıralamasından ibaret değildir; konusu, Batı kültürünün seyriyle belirlenmiş bir öyküdür. Tarihyazımının Batı’da gösterdiği olağanüstü canlılık, Batı kültüründe değişim ve devamlılık olgularının, insan özgürlüğü ve sosyal düzen konusundaki yeni talepler doğrultusunda, karmaşık bir biçimde ve hiç durmadan dengelenmesi gereğinden ötürüdür.”³

Burada Breisach’ın tarih yazımına, tarihsel yorumların basit bir sıralaması değil, Batı kültürünün seyri ile belirlenmiş bir öykü şeklindeki yaklaşımı üzerinde durulmaya değer niteliktedir. Breisach bir de denge unsuruna dikkat çekmektedir. Ona göre Batılı tarihçiler, geçmiş, gelecek ve şimdiki zaman arasında, kâh Yunan şehir devletine kâh Roma ideali-ne kâh Hıristiyan milletler birliğine kâh devlete ve Aydınlanma Çağı’na göre çok çeşitli sentezler üretmek zorunda kalmışlardır. 1880’lerden beri de bu sentez arayışı modern çağa uygun bir yeni tarih arayışı bağlamında sürdürülmektedir. Bu yoldaki birçok girişimden sonra, çoğu tarihçi görevin zorluğu karşısında yılmıştır ve bunda abartılı beklentilerin de büyük payı olmuştur.⁴ Tarih yazımı konusunu irdeleyen bir başka tarihçi de Clive Ponting’dır. C. Ponting’in görüşlerinin arka planında gerçekte kendi tarih kitabının ve anlayışının savunusu vardır. Ponting, öncelikle birçok tarihçinin, dünya tarihini önemli detayların yitip gitmesi pahasına büyük genellemelere yol açacak şekilde yazma fikriyle alay ettiğini belirtir. Ardından “tarihin tamamı bir genelleme ve bazı detayların hariç tutulması olayıdır, hiçbir anlatım tam anlamıyla her şeyi kapsayıcı olamaz ve tarihçilerin hepsi önemli olduğunu düşündükleri şeyleri seçerler,”⁵ diyerek tarih yazımının öznel yönüne atıfta bulunur. Tarih yazımı söz konusu olduğunda geleneksel ve modern tarih yazımı üzerine yukarıdakilere benzer çok sayıda görüş ve

3 Ernest Breisach, *Tarihyazımı*, çev. Hülya Kocaoluk, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009, s. 503.

4 Breisach, *age*, s. 504.

5 Clive Ponting, *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi*, çev. Eşref Bengi Özbilen, ALFA Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 2011, s. XXX.

tartışmanın var olduğu görülmektedir. Ancak 1980'lerden sonra Postmodernizm ve Post-yapısalcılığın birçok disiplin gibi tarihi de etkilediği, tarih yazımında yeni bir tartışma alanı daha açtığı görülmektedir.

Postmodernizm ve Tarih Yazımı

Postmodernizm kronolojik akan, düzenli, merkeziyetçi, modern görüntü/durum/anlatı karşısında daima parçalı, çok söylemli, dağınık ve düzensiz bir yapıyı sunması ve arzu etmesi ile nesnel tarih yazımını da eleştirilerinin hedefine almıştır. Çünkü yazılı tarih, bir metindir ve dil ile kurulmuştur. Araştırmacı Niall Lucy'e göre 'tarih' pek çok farklı anlamı taşıyan karmaşık bir gösterendir. Bilinen anlamda tarih ne 'canlı' ne de 'ölü' olamayacağı ve bir *gösterge* olarak tarihin tüm anlamını yitirdiği, bölünmüş olduğu ya da göndergelerinden ayırt edilemez hale geldiği için artık kendisinin dışında hiçbir şeye gönderme yapamadığı varsayılabilir.⁶ N. Lucy, bu konudaki görüşlerini açıklarken dayanak noktasını bir başka araştırmacıya, Baudrillard'a yaslar. Lucy'nin aktarımına göre Baudrillard, göstergeler göndergesel değere sahip olabilmek için belli tarihsel koşullarda var olmalıdır, demektir. Yine Baudrillard'a göre, bu koşullar artık yoktur ve bu koşulların yokluğunda, yani tarihin yokluğunda artık hiçbir gösterge var olamaz. Bu modelde 'tarih' göstergelerin göstergesi olarak aşkın bir gösterendir. Bir kez içi boşaltıldığında diğer göstergelerin de içinin boşaltımına yol açar. Çünkü 'tarih' yalnızca diğer göstergelerin arasında bir gösterge değildir, aynı zamanda içinde gösteren/gösterilen ilişkisinin, salt biçimsel anlam yerine, kültürel (ya da bağlamsal) bir anlam kazandığı maddi olmayan hammadedir, bu anlam, gösterenin kitabi anlamına karşı, ruhu diyebileceğimiz şeydir.⁷ Tarihi göstergelerin göstergesi, aşkın bir gösteren olarak tanımlamak ilginç bir yaklaşımdır. Postmodernizm, sadece tarihe değil, tarih araştırmacılara ve çalışmalarına bakış açısının da sorgulanmasına yol açmıştır. Sözgelimi R. J. Evans, öncelikle tarih araştırmalarında görüşleri ve çalışmalarıyla önemli bir yer tutan Sir Geoffery Elton ve Edward Hallet Carr'ın değerinden söz eder. Ardından Postmodernizmin Elton'un ve Carr'ın görüşlerini eskimiş kılmakta hayli etkili olduğunu belirtir. Evans, 'linguistik çözümleme'nin Carr'ın tarih bilimi için temel saydığı nedenlerin yerine söylemler önerdiğini, tarihin ise pek çok söylemden yalnızca bir tanesi olduğunun yaygın bir şekilde savunulduğunu söyler. Böylece birincil kaynakların titiz bir şekilde irdelenmesine dayanan bilimsel tarih nosyonu, şiddetli bir saldırıya uğrar.

6 Niall Lucy, *Postmodern Edebiyat Kuramı Giriş*, İng. çev. Aslıhan Aksoy. Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003, s. 74.

7 Lucy, *age.*, s. 75.

Konuyla ilgili çok sayıda yazar, her ikisi de farklı şekillerde Carr ve Elton tarafından savunulan kavramlar olan tarihsel gerçeklik ya da nesnellik diye herhangi bir şeyin var olduğunu inkâr eder. Artık soru tarihin ne olduğu değil, ‘Tarih Yapmak Aslında Olanaklı mıdır?’ şeklindedir.⁸ Evans’a göre tarihin Postmodernist eleştirisinin gücü ve etkisi öyle olmuştur ki, çok sayıda tarihçi, gerçek arayışını, nesnellik inancını ve geçmişe ilişkin bilimsel yaklaşım tutkusunu terk etmiştir.⁹ Evans, Postmodernizmin tarih üzerindeki etkilerini şu sözlerle dile getirir:

Dolayısıyla 1990’ların sonuna doğru Postmodernizm tarafından dizginleri salıverilen, tarih, gerçek ve nesnellik üzerine yapılan tartışma, hiç kuşku yok ki, cehalet yanlıları dışında kimsenin görmezlikten gelemeyeceği kadar yaygınlaşmıştı. Eleştirmenlerin tarihçilik mesleğindeki kendini beğenmişlik ve kendinden hoşnut olma duygusuna ilişkin yakınmaları, şimdi artık eleştirdiklerini bir yanıt vermeğe dürtüklemenin retorik bir araçından başka bir şey değildi.¹⁰

Oysa Beverley Southgate’e göre, Postmodernist fikirlerin tarih çalışmaları üzerine olan etkisi çok sonradan açığa çıkmakla birlikte pek fazla önem arz etmemiştir. Ancak, Postmodernizm, geçmişte tarihin ne şekilde yazıldığı (ve okunduğu) meselesi üzerinden, olgular, nesnellik ve gerçek gibi geleneksel kesinliklere meydan okumaktadır. Postmodernist kuramcılarının şüpheli yaklaşımı ile bu tarz kavramların mutlak geçerliliği sorgulanmaktadır. Bu yaklaşıma göre geçmişin hikâyesinin nihai olarak anlatılacağı tek bir imtiyazlı konum bulunmamaktadır.¹¹ Southgate’e göre bu yaklaşım, büyük ihtimalle söylenmemiş, ama gene de özel bir amacın desteklediği belli belirsiz bir hipotezden başka bir şey olmayan bir tarih versiyonuna bakmayı gerektirir. Bu türden tarihsel hipotezlerin önemli bir bölümü, geçmişe ait gerçeklikle uyuma söz konusu mudur, böylesi bir bakış açısı için içsel anlamda tutarlı bir sistem mevcut mudur gibi birtakım soruların bir kez daha sorulmasını sağlamaktadır. Ayrıca ideoloji ve iktidarla ilgili her türden tarihsel söylemin karşılıklı ilişkisine de dikkat çekmektedir. Çünkü ona göre benimsenen bakış açısının arkasında ifade edilen ya da edilmeden belirli bir motif, önceden seçilmiş kimi veriler ve önerilen bir yorum

8 Richard J. Evans, *Tarihin Savunusu*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İmge Kitabevi, Ankara 1999, s. 11.

9 Evans, *age.*, s.12.

10 Evans, *age.*, s.14.

11 Beverley Southgate, *Tarih: Ne ve Neden Antik, Modern ve Postmodern Yaklaşımlar*, çev. Çağdaş Dizdar, Erhan Baltacı, Didem Salihoglu, Tuba Altın, Berkay Ekrem Ersöz, Phonix Yayınevi, Ankara 2012, s. 23.

kaçınılmaz olarak olacaktır.¹² Postmodernizm ile tarih arasındaki ilişkinin ideolojik yönüne dikkat çeken bir başka araştırmacı, Ellen Meiksins Wood'dur. Wood'a göre, 20. yüzyılın sonunda Max Weber, Postmodern aydın için ideal bir kâhine dönüşmüştür. Çünkü Weber, Batı entelektüel kültürünün iki ana teması olan Aydınlanma ilerlemeciliğinin iki karşıt biçimini önceden görmüştür. Wood bu durumu İlerlemenin, modern kapitalizm ve liberal demokrasiyle hedefine ulaştığı, başarılı olduğu inancı- 'piyasanın' yüceltilmesi ve 'tarihin Sonu'- ile birlikte postmodern irrasyonellik, karamsarlık ve 'Aydınlanma projesi'nin akıl ve ilerleme kavramlarına karşı başlatılan saldırıyı görüyoruz.¹³sözleriyle açıklar. Wood, Postmodernizmin aydınlanmanın akıl ve ilerleme kavramlarına başkaldırdığı iddiasındadır. Oysa Kate Ellis'e göre Postmodernistler olgulardan, inançlardan ve arzularından oluşan daha istikrarsız bir karışım yerine, değerleri nesnel hakikat üzerinde temellendirmek, o değerleri savunanları zahmetli bir sorumluluktan kurtarır görüşündedirler. Postmodernizm onlara, gözlemleyip değerlendirdikleri dünyanın bir parçası olan kendi konumları dışında hiçbir aşkın konumdan destek almayan neticeleri seçme ve savunma sorumluluğundan kaçınma imkânı vermektedir.¹⁴ Postmodernist düşünce tarihsel metinler de olmak üzere en geniş anlamda tüm metinlerin yorumlanabilir olduğu iddiasındadır.¹⁵ Postmodernizm ile tarih arasındaki ilgiyi türlü yönlerden ele alan, irdeleyen farklı disiplinlerden pek çok kişi ve çalışma bulunmaktadır. Bu görüşlere, burada çalışmanın amacı ve kapsamı da göz önüne alınarak kısaca değinilmiştir. Çalışmanın bundan sonraki iki bölümünde Yeni Tarihselcilik ile bunun tarih ve edebiyat ile olan ilgisi üzerinde durulmuştur.

Yeni Tarihselcilik

Tarih, geçmişte yaşanan olayların ve durumların anlatımı olarak tanımlandığında ilk olarak akla gelen sözlü ya da yazılı bir metindir. Yani tarihçi söz ya da yazı aracılığıyla bir metin üzerinden geçmişi anlatmaktadır. Kimi araştırmacılara göre tarihe bir anlatı olarak bakan Yeni Tarihselcilik akımı da aslında tarihin metinselliği üzerinde durmaktadır. Tarihsel bağlam, metinler aracılığıyla kurulur, yazılır ve yoruma açık bir kavram olarak irdelenir. Bu noktada geçmişin yaratıcı bir biçimde yeniden yazılması an-

12 Southgate, *age.*, s.24.

13 Ellen Meiksins Wood, *Kapitalizm Demokrasiye Karşı Tarihsel Maddeciliğin Yeniden Yorumlanması*, İngilizceden çev. Şahin Artan, Yordam Kitap, İstanbul 2008, s. 207, 208.

14 Kate Ellis, "Babasız Hayat: 'Postmodern' Bir Siyasi Pratik", *Bilim ve Postmodernizm Tartışmaları: Postmodernizm ve Rasyonalite*.çev. Sevinç Altınçekiç, Taylan Doğan, Bgst Yayınları, İstanbul 2008, s. 44.

15 Willie Thompson, *Postmodernism and History*, Palgrave Macmillan, New York 2004, s. 19.

lamında ele alınan tarih kavramı, Yeni Tarihselci konumunda tarih nedir, nasıl yazılır, nesnel olabilir mi gibi bazı soruları da gündeme getirmektedir. Postmodern ve Post-yapısalcı yaklaşım bu soruların cevabını ararken tarih kavramına da sorunsal bir boyut kazandırmaktadır. Tartışmanın özünü ise tarihin metinselliği düşüncesi oluşturmaktadır.¹⁶ Yeni Tarihselcilik akımında; "metinsellik, metinler arası etkileşim, tarihsellik ve bağlamlama" olmak üzere dört kavram öne çıkmaktadır.¹⁷ Serpil Oppermann, Hayden White'ın *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation* adlı kitabında tarihsel anlatı ile bağlam arasındaki ilişkiye dair görüşlerini şu sözlerle aktarır:

White'a göre tarihsel çalışmalar, tarihçilerin yansıtma biçimi olarak anlatıyı kullandıkları sürece –ki bundan kaçınmak mümkün değildir– yöntem olarak başarısızlığa mahkumdur. Konusunu anlatı olarak yazıyla ifade eden bir bilim dalı, kuramsal olarak güvenilir görünmez; eldeki verileri öyküleştirerek inceleyen bir bilim dalı yöntem olarak kusurludur (1987:27). White, tarihsel öykülerin içeriği gerçek olaylar, yani gerçekte olmuş olaylar değil (1987:27) diyen tarihçilerin tarihsel olanı kurgulanmış öykülerden ayıran şeyin, biçimleri değil, içerikleri olduğunu ısrarla vurgulamalarını da tartışılır bulmaktadır. White tarihçilerin, 'anlatının yansıtımı gerçek olaylara ne kadar benzerse o kadar gerçeği yansıtır' iddialarının yanlışlığını, tarihsel anlatının metinselliğine dikkat çekerek kanıtlar. Metin ve bağlam arasındaki ilişki ona göre her zaman sorunsallığını koruyacaktır. Postmodern tarih kuramının tartışmaya açtığı en belirgin özelliği bu sorunsallıktır.¹⁸

Yeni Tarihselcilikte amaç, bir metnin tarihselliğini tespit edip onun benimsenmesini sağlamak değil, bu metin üzerinde tarihsel anlamda pek çok okuma edimi gerçekleştirilebileceğini göstermektir. Yeni Tarihselcilik tarihe nesnel olarak bakmayı desteklemez, aksine öznel bakış açısıyla tarihçilerin boş bıraktıkları kimi alanları doldurmayı amaç edinmiş görünmektedir. Nesnellikten kurtulan tarih, öznelliğin sonsuz yorum biçimlerine teslim olmuş demektir.¹⁹ Madan Sarup, Post-yapısalcılık ve Postmodernizm adlı kitabının "Tarihi Ciddiye Almak" başlığı altında Frederic Jameson'ın

16 Serpil Oppermann, *Postmodern Tarih Kuramı Tarihyazımı, Yeni Tarihselcilik ve Roman*, Phoenix Yayınları, Ankara 2006, s. 1.

17 Oppermann *age.*, s. 1.

18 Oppermann, *age.*, s. 15.

19 Ali İhsan Kolcu, *Edebiyat Kuramları Tanım-Tenkrit-Tablil*, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara 2008, s. 397.

The Political Unconscious: Narrative as a Socially Symbolic Act adlı eserinde sürdürdüğü görüşlerden hareket ile anlatı, yalnızca anlatı olmasından ötürü her zaman yorum talebinde bulunur, der. Sarup, bu nedenle metindeki açık anlam ile örtük içerik arasındaki ayrım konusunda daima uyanık olmak gerektiğini savunur. Her anlatının eşzamanlı olarak bir dünyayı hem sunduğu hem de temsil ettiği, yani bir gerçekliği eşzamanlı olarak hem yarattığı hem de oluşturduğu, üstüne üstlük aynı gerçeklikten bağımsız olma savında olduğu bilisini de anımsamak gerekir saptamasında bulunur.²⁰ S. Oppermann'a göre ise, Yeni Tarihselcilik akımında metni yorumlamanın tarihselliğinden çok metin üzerinde birbirinden farklı pek çok tarihsel okuma yapılabilir. Bu açıdan incelendiğinde her eleştirel okumanın tarihselliği metnin edebiliğinden ayrı düşünülemez. Böylece edebiyat ve tarih ilişkisinde sınırlar ortadan kalkmaktadır.²¹ Yeni Tarihselcilik edebî metinlerin tarihsel bir belge gibi okunması yanında tarihsel belgelerin de edebiyat metni gibi incelenmesini öngörmektedir.²² S. Oppermann'a göre, Yeni Tarihselciliğin edebiyatı tarihselleştirip tarihi de edebileştirmesi, yeni tarih yazımı ve eleştiri kuramları çerçevesinde süregelen tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Edebiyat metinlerinin her okunuşunda ortaya çıkan yorum tarihseldir. Her eleştirel okuma bu tarihsel eylemin etkilerini gösterebilir. Tarihsel bir metinde kullanılan anlatı örgüsü nasıl kurulmuştur, anlatı hangi yöntem ve tarihsel yaklaşım içinde yazılmıştır, bunun ideolojik yansımaları nelerdir ve iletmeye çalışılan mesaj nedir gibi sorular gündeme tarihsel doğruluk kavramını getirmektedir. Tüm bu sorular gerçek kavramının yorum ve bakış açılarıyla ilişkisini de ortaya çıkartır.²³ Yeni Tarihselcilik, her ne kadar 1980'lerden sonra gündeme gelmişse de edebiyat ile tarih arasındaki sınırların nasıl olması gerektiği, her iki bilim dalına ait metinlerin bu çerçevede değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmalarının tarihi çok eskilere dayanmaktadır.

Yeni Tarihselcilik Bağlamında Tarih ve Edebiyat

Araştırmacılara göre tarih ile edebiyat (şiir) arasındaki ilk bağ, Aristo döneminden çok önce MÖ 8. yüzyılda Homeros İlyada manzumesinde yüzlerce yıl önce gerçekleşen Truva Savaşı'nın tarihini anlattığında kurulmuştur. Homeros, çok daha eski bir sözlü edebiyat ürününü esas alarak,

20 Madan Sarup, *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*, Çev.: A. Baki Güçlü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1997, s. 254.

21 Oppermann, *age.*, s. 29.

22 Kolcu, *age.*, s. 395.

23 Oppermann, *age.*, s. 27.

Kral Agamemnon önderliğindeki Yunan orduların Truvalı düşmanlarını nasıl yendiklerini anlatır. Böylece Homeros, bir yanda kendisinden çok önceki dönemler hakkında bir kayıt bırakırken diğeryanda kendisi sonradan önemli bir tarihsel kaynak olarak tanınmıştır. MÖ 5. yüzyılda Yunan tarihçi Tukidides Yunan tarihi öncesine giriş niteliğindeki çalışmasını yazarken, elde Homeros'un yazdıklarına alternatif oluşturacak başka bir kaynak bulunmadığından Homeros'un kayıtlarını kullanmıştır. Homeros'un güvenilir olup olmadığını sorgularken tarihçi ile şairi birbirinden ayırmıştır. Tukidides, Homeros'un tutarsız ve abartılı anlatımını, onun önceliğinin tarihçi için uygun olan daha az romantik ve daha çok gerçekçi bir çalışma sunmaktan çok insanları etkilemek amacına bağlamıştır.²⁴ Aslında Aristo, tarih ile şiir arasındaki ayrımı açıkça belirtmiştir. Aristo'ya göre biri (tarih) ne olduğu ile, diğeri (şiir) ne olabileceği ile ilgilenmektedir. Aristo kronolojik önemleri hakkında belirli olmayan bir ayırım ortaya koyarak tarihi geçmiş ile, şiiri ise şimdiki zaman ve gelecek ile ilişkilendirmiştir. Genel doğrularla ilgilendiğini belirttiği şiiri Aristo, daha felsefi ve daha mükemmel bir iş olarak gördüğünü de ifade etmiştir.²⁵ Aristo'nun şiiri, tarihe kayıt düşme ya da tarih yazma karşısında daha mükemmel bir iş olarak görmesinde yaşadığı devrin değer yargılarının ve kültürel zeminin etkisi büyüktür. Ancak, Aristo ve onun devrinden çok sonra da yaşanan zaman ve kültürel zemin değişmekle birlikte tarih ile edebiyat ilişkisi, bu ikisinin yeri irdelenmeye, tartışılmaya devam etmiştir. Zaman zaman bu tartışmalardan tarihçiler ile edebiyatçıların da nasibini aldığı görülmektedir. Sözgelimi, bazı tarihçilere göre *Kuruluşundan (ab urbecondita) Augustus Dönemine Kadar Roma Tarihi* başlıklı çalışmasıyla Roma tarihinin en eksiksiz bilgi kaynağını oluşturan Titus Livius da aslında Dionysios gibi bir tarihçi değildir, Roma'da ders veren bir söz bilimcidir. Titus Livius'un tarihi, kişilerin ağzından ustalıkla söylenen uzun söylevlerle süslenmiştir, ahlakçı ve yurtsever yanı ağır basmaktadır. Bu nedenle ilk kaynaklara gitmekten kaçınmış, yalnızca kendisinden önceki tarihçilerden öğrendiği bilgilere göre geçmişin olaylarını edebî ve çekici bir biçimde anlatmaya özen göstermiş ve çoğunluğun düşüncesini paylaştığını kendisi de kabul etmiştir.²⁶ Beverley Southgate'e göre Titus Livius tarihçi olmayıp bir söz bilimci iken, Stephen Greenblatt'a göre de edebiyat profesörleri ücretli, orta sınıf şamanlardır. Bu görüşün çıkış noktası Stephen Greenblatt'ın, ölümlerin

24 Southgate, *age*, s. 34.

25 Southgate, *age*, s. 35.

26 Vlademir Diakov, Sergei Kovalev, İlkçağ Tarihi-2 Roma, Fransızcadan çev. Özdemir İnce, Yordam Kitap Yayınları, İstanbul 2008, s. 14.

kendisini duyabildiklerine asla inanmamış ve ölülerin kendisiyle konuşamadıklarını biliyor olması durumunda bile yine de onlarla yeniden sohbet edebileceğinden emin olduğu düşüncesidir. Greenblatt kendini, dinlemeye zorladığı en hararetli anlarda duyduğu tek şeyin kendi sesi olduğunu anladığı zamanda bile, bu arzudan vazgeçmediğini belirtir. Ölülerin kendilerinden metinsel izler bırakmayı başardıklarını ve bu izler ile kendilerini canlıların seslerinde duyurduklarını öne sürer. "Ölülerin yaşama arzusunu romanlarda, herhangi bir canlı varlıktan yola çıkmanın mümkün olmadığı yerlerde aramak elbette mantığa aykırıdır" der.²⁷ Ancak Grenblatt'ın burada vurgulamak istediği, ölülerle iletişim kurabilmek gibi mantık dışı bir hayalin peşinden koşmaktan öte bir durumdur. Daha çok türü, konusu, yazım tarihi ne olursa olsun herhangi bir yazılı metnin tek yönlü de olsa, okuruyla iletişim halinde olmasıdır. Bir metnin iletişim aracı olması, onun dilsel öğelerle kurulmuş olmasındandır. İşte bu noktada Donald R. Kelley'in

Tarihi bir metinden okumak ya da tarihi bir metin olarak okumak: her iki şekilde de bir bilim modeli yerine bir dil modelini benimsemek zorundayız. Bunun da Seassure'nin deyişiyle yerel ile küreseli, söz ile dili birleştirmek gibi bir faydası vardır. Bu modele göre tarih izah edilecek bir süreç değildir, geçmişteki olayların izlerinin ve başlıca dilbilimsel izlerinin yorumlanmasıyla canlandırılacak bir alandır. Tarih bir gösteri değil, Huizinge'nin deyişiyle, "Kendi kendimize ödememiz gereken bir hesaptır." Önermez, anlatır. Tartışmasız değildir, keşfedilmesi gerekir. Rasyonel değil, anımsatıcıdır, hayal gücü gerektirir. İnsanlığın geçmişine bakmak için Arşimet gibi bir görüş ve hele bir hareket noktamız hiç yoktur. Birtakım sorular sorabiliriz ama sebep ve sonucu hiçbir zaman tamamı tamamına birbirine bağlayamayız.²⁸

Şeklindeki sözleri akla gelmektedir. Yeni Tarihçilik tarih metninin her şeyden önce bir dil ile kurulduğunu ve bun nedenle de yoruma açık olduğu görüşünü öne sürmektedir. Aşağıda tarih yazımında yorum konusu tartışılmak üzere Türk ve yabancı bazı tarihçilerden seçilen küçük metin parçaları verilmiştir. İlk olarak verilen metin, Vlademir Diakov ile Sergei Kovalev'in ortak çalışmasında yer alan, Roma tarihinde Etrüks egemenliğinin yıkılması ve krallık döneminin sonunu anlattıkları bölümden

27 Stephen Greenblatt, *Shakespeare ve Kültür Birikimi*, çev. Nilgöl Pelit, Dost Kitabevi, Ankara 2001, s. 15-16.

28 Donald R. Kelley, "Tarih Akademisyenliğinde Kültürel Dönemeç", *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar Küresellik ve Yerelleşme*, Yayına Haz.: Zeynel Abidin Kızılyaprak, İngilizce Tebliğleri çev. Gül Evrim, Tarih Vakfı, İstanbul 2000, s. 66- 67.

alınmıştır. Diakov ve Kovalev, şöyle demektedir: "Roma tarih yazıcılığı, Etrüks egemenliğinin çöküşünün tarihi olarak MÖ 510 yılını gösteriyor. Bu tarih kesinlikle doğru kabul edilmese de Etrükslerin MÖ 500 yılı dolaylarında Roma'dan kovuldukları kuşku götürmez.²⁹"

Bu metin (Fransızcadan Türkçeye çeviri olduğu göz ardı edilmemekle birlikte), dili kurarken seçtiği sözcükler açısından ilginçtir. Roma'nın yıkılış tarihinin kesin olmamakla birlikte aşağı yukarı kabul edildiği bilgisinin aktarılmasının nesnel tarih anlayışı açısından tartışmaya açık olmasının yanı sıra "kovuldukları" sözcüğü tarihsel gerçek bir bilgiden çok, bir yorum görünümündedir. Başka bir tarihçi kovulmak sözcüğü yerine "göç etmek zorunda kalmak", "baskıya maruz kalmak", "baskıya dayanamamak", "kaçmak", "gitmek" ve benzeri bir ifadeyi kullanabilir. O halde burada tarih yazımında tarihinin, bir milletin bir yerden ayrıldığı bilgisini verirken kendi zamanının ve kendi kişiliğinin özelliklerine uygun bir dil kullandığını söylemek yanlış olmaz. Benzer bir kullanım *Herodotos Tarihi*'nde de görölmektedir: "Gyges'in yerine geçen oğlu Ardys için tek şey söyleyeceğim. Priene'yi aldı ve Miletos'un üzerine asker yolladı. Göçebe Skyth'lerin yurtlarından kovdukları Kimmer'ler Asya'ya geldikleri ve akropol hariç, Sardes kentini aldıkları zaman burada hüküm süren oydu.³⁰ Thebai'liler, Aiakid'lerin yardımıyla yeniden savaşa kalktılar, ama Atinalılar bunları fena hırpaladılar. O zaman Aigina'lılara başka elçiler gönderdiler. Aiakid'leri geri verdiler ve yerine adam istediler. Büyük refahları ile pek burnu büyümüş olan Aigina'lılar, Atinalılara karşı besledikleri eski bir kini hatırladılar, Thebai'lilerin sürekli yalvarışları üzerine, haberci gönderip resmen savaş ilan etmeden, Atina'ya karşı savaşa atıldılar. Atinalılar Boiotia'lıları yakından sıkıştırıyorlardı, Aigina'lılar da uzun savaş gemilerine binip Attika'ya gittiler, Phaleron'üve kıyı boyunun öbür yerlerindeki pek çok demos'ubaştan başa yaktılar. –Bu soygun Atinalılar için önemli bir kayıp oldu.³¹

Her iki metinde de Herodotos'un anlatımı yorum içermektedir. İlk metindeki "kovmak" fiilinin kullanımında Diakov-Kovalev'in metniyle anlamca bir ortaklık söz konusudur. Herodotos'tan alınan ikinci metin, tarihsel olayların öyküleştirilerek anlatımının güzel bir örneğidir. Atinalıların Thebaililerce fena hırpalanması, Aiginalıların burnu büyük oluşları, Atinalılara karşı besledikleri kini hatırlamaları tarih yazımı sırasında tarihinin olaylara getirdiği öznel yorumdur. Aşağıda 20. yüzyıl tarihçilerinden

29 Vladimir Diakov, Sergei Kovalev, *İlkçağ Tarihi-2 Roma*, s. 53.

30 Herodotos, *age.*, s. 21.

31 *Age.*, s. 269.

Server Tanilli'nin kitabında 17. yüzyıl İngilteresi'ni ve İngiliz Devrim Tarihi'ni ele aldığı bölümdeki ifadeleri verilmiştir: "Kral, deliye dönmüş bir halde, muhalefetin başlarını tutuklatmak için bizzat parlamentoya gitti. Ne var ki, bu şefler, City'de, yani Londra'da, parlamentoyu tutan burjuvazinin ticarethaneleriyle bankalarının bulunduğu mahallede gizlenmişlerdi."³²

İngiltere Kralı'nın yaşananlar karşısında deliye dönmüş olduğu ifadesi üzerinde durulmaya değer niteliktedir. İlk olarak deliye dönmek deyiminin kullanılması bir tercih meselesidir. Bunun tercih edilmesi, kralın öfkesinin büyüklüğünü göstermek içindir, ancak bu deyim yoruma dayalı bir görüntüdedir. Belki burada kralın ne ölçüde kızmış olduğuna dair bir belge aramak, tarihsel bilgiye şüphecilik ötesine geçen bir tavır ile yaklaşmak olabilir. Ancak yine de okur, kral öfkenin dışında başka bir duygu ile hareket etmiş olabilir mi diye düşünebilir. İkinci cümledeki "Ne var ki" ifadesi de dikkat çekicidir ve yine yazarın yorumudur. "Ne var ki" yerine "Ne yazık ki", "Gelin görün ki", "Oysa ki," ve benzeri pek çok ifade gelebilir ve bunlar da metni en az yazarın seçimi kadar yoruma açık hale getirir. "Ne var ki", bu cümlede tarih yazarının mı duygularını dile getirmektedir, yoksa tarih yazarı İngiliz kralının o anki duygularına empati yaparak mı bu sözcükleri seçmiştir, "Ne var ki"nin kullanılmaması halinde metin nasıl bir değişikliğe uğrayacaktır, gibi pek çok soru akla gelmektedir. Aşağıda yine 20. yüzyıla ait bir başka tarihsel metin yer almaktadır:

İşgal sabahı (15 Mayıs 1919) ilk saatlerden itibaren İzmir şehri büyük bir gerginlik içerisine girmiştir. Yunanlıların İzmir'e asker çıkaracağı söylentileri basında devamlı konu edilmiştir. (...) Konak Meydanı'nı Kemeraltı caddesine bağlayan köşe dönülürken, alayın en önünde yerlere kadar uzanan Yunan bayrağını taşıyan Teğmen Yannis açılan ateş sonucunda bayrakla birlikte atından yuvarlandı. Gürültüler arasında zor duyulan bu tabanca ateşinin ardından ortalık karışmış; Efsun Alayı gerisin geri dönerek denize kadar çekilmiştir. (...) Bu ilk kurşun meçhul biri tarafından atılmışsa da daha sonra Hukuk-ı Beşer Gazetesi'ni çıkaran Hasan Tahsin (Osman Nevers)'e izafe edilmiştir.³³

Yukarıda uzun bir alıntı yapmamak adına aradaki bazı cümleler çıkarılmış, ancak birbirini takip eden bir dizi cümleden oluşan bir metne yer verilmiştir. Metinde ilk dikkati çeken, yüklemelerdir. "Girmişti", "edilmiş-

32 Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası III. Cilt 16.-17. Yüzyıllar: Kapitalizm ve Dünya*, Adam Yayınları, İstanbul 2004, s. 206.

33 Zekeriya Türkmen, *Millî Mücadele Yıllarında İstanbul Mitingleri*, Berikan Yayınevi, Ankara 2010, s. 6-7.

tir”, “karışmış” ve “çekilmiş” yüklemlerinin arasında “yuvarlandı” sözcüğü görölmektedir. Burada “yuvarlandı” yüklemi belirli geçmiş zaman eki kullanımını nedeniyle yazarın olaya tanık olduğu anlamını taşımaktadır. Aynı zamanda anlatılan olayı öyküleştirmektedir. Yaklaşık 97 yıl önce yaşanan bir olayın anlatımı söz konusu olduğundan metni gerçeklikten uzaklaştırmaktadır. Yine “yuvarlandı” yüklemine yer aldığı cümlede yer alan “Kemeraltı caddesine bağlayan köşe dönölürken,” sözü ile “Gürültüler arasında zor duyulan bu tabanca ateşinin ardından ortalık karışmış” ifadesi metni yoruma ve tartışmaya açık hale getirmektedir. Pek çok tarihsel metinde yuvarladakilere benzer, yoruma açık ifadelere rastlanabilir. Bu tür ifadelerin örnekleri de çoğaltılabilir. Bu tip ifadelerin tarihsel bilginin doğruluğuna zarar vermeyeceği de bir karşı görüş olarak söylenebilir. Dikkati çeken aslında bu tür ifadelerin tarihsel metni tartışmaya açık hale getiriyor olmasıdır. Bu çalışmada yalnızca basit anlamda dilin kullanımı ve tarih yazarının belki de üzerinde çok düşünmeden, durmadan seçtiği birkaç sözcüğün kullanımlarının düşündürdükleri üzerinde duruldu. Daha büyük bir çerçeveden bakıldığında Yeni Tarihselcilik, nesnel bir tarih yazımı yapılamayacağını, tarihinin ya da tarihsel belgeyi yazan kişinin kendi çağından, kendi bilgi ve donanımı üzerinden geçmişe baktığı ve aslında bir yorum yaptığı iddiasındadır. Bu iddia tarihsel metnin, yazarından bağımsız düşünölemeyeceği görüşünü beraberinde getirmektedir. Tıpkı bir şiirin hemen her okurda farklı yorumlanıp, farklı biçimlerde anlamlandırılması gibi tarihsel gerçek de ona bakan göz değiştikçe farklı yorumlanabilecektir. Tarihin binlerce yıllık birikimi olan yazılı metinlere kuşku ile yaklaşmayı önerirken, bir anlamda tarihin yapıbozumunu da istemekte midir, sorusu ile bu yaklaşım, tartışmaya ve Yeni Tarihselciliğin arzu ettiği gibi yoruma açıktır.

KAYNAKLAR

Kolcu, Ali İhsan, *Edebiyat Kuramları Tanım-Tenkrit-Tablil*, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara 2008.

Southgate, Beverley, *Tarih: Ne ve Neden Antik, Modern ve Postmodern Yaklaşımlar*, çev. Çağdaş Dizdar, Erhan Baltacı, Didem Salihoglu, Tuba Altın, Berkay Ekrem Ersöz, Phonix Yayınevi, Ankara 2012.

Ponting Clive, *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi*, çev. Eşref Bengi Özbilen, ALFA Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2011.

Kelley, Donald R, “*Tarih Akademisyenliğinde Kültürel Dönemeç*”, *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar Küresellik ve Yerelleşme*, yayıma haz: Zeynel Abidin Kızılyaprak, İngilizce tebliğleri çev. Gül Evrim, Tarih Vakfı, İstanbul 2000.

Wood, Ellen Meiksins, *Kapitalizm Demokrasiye Karşı Tarihsel Maddeciliğin Yeniden Yorumlanması*, İngilizceden çev. Şahin Artan, Yordam Kitap, İstanbul 2008.

Breisach, Ernest, *Tarihyazımı*, çev. Hülya Kocaoluk, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009.

Heredotos, *Heredot Tarihi*, çev. Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, 1991 İstanbul.

Ellis Kate,, “*Babasız Hayat: ‘Postmodern’ Bir Siyasi Pratik*”, *Bilim ve Postmodernizm Tartışmaları: Postmodernizm ve Rasyonalite*, çev. Sevinç Altınçekiç, Taylan Doğan, Bgst Yayınları, İstanbul 2008.

Sarup, Madan, *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*, çev. A. Baki Güçlü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1997.

Turan, Müslüm, *Postmodern Teori*, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2011.

Lucy, Niall, *Postmodern Edebiyat Kuramı Giriş*, İng. çev. Aslıhan Aksoy. Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003.

Evans, Richard J., *Tarihin Savunusu*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İmge Kitabevi, Ankara 1999.

Oppermann, Serpil, *Postmodern Tarih Kuramı Tarihyazımı, Yeni Tarihselcilik ve Roman*, Phoenix Yayınları, Ankara 2006.

Tanilli, Server, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası III. Cilt 16.-17. Yüzyıllar:*

Kapitalizm ve Dünya, Adam Yayınları, İstanbul 2004.

Greenblatt, Stephen, *Shakespeare ve Kùltür Birikimi*, çev. Nilgùl Pelit, Dost Kitabevi, Ankara 2001.

Vladimir Diakov, Sergei Kovalev, *İlkçağ Tarihi-2 Roma*, Fransızcadan çeviren: Özdemir İnce, Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd., İstanbul, 2008.

Willie Thompson, *Postmodernism and History*, Palgrave Macmillan, New-York 2004.

Zekeriya Türkmen, *Milli Mücadele Yıllarında İstanbul Mitingleri*, Berikan Yayınevi, Ankara 2010.

